

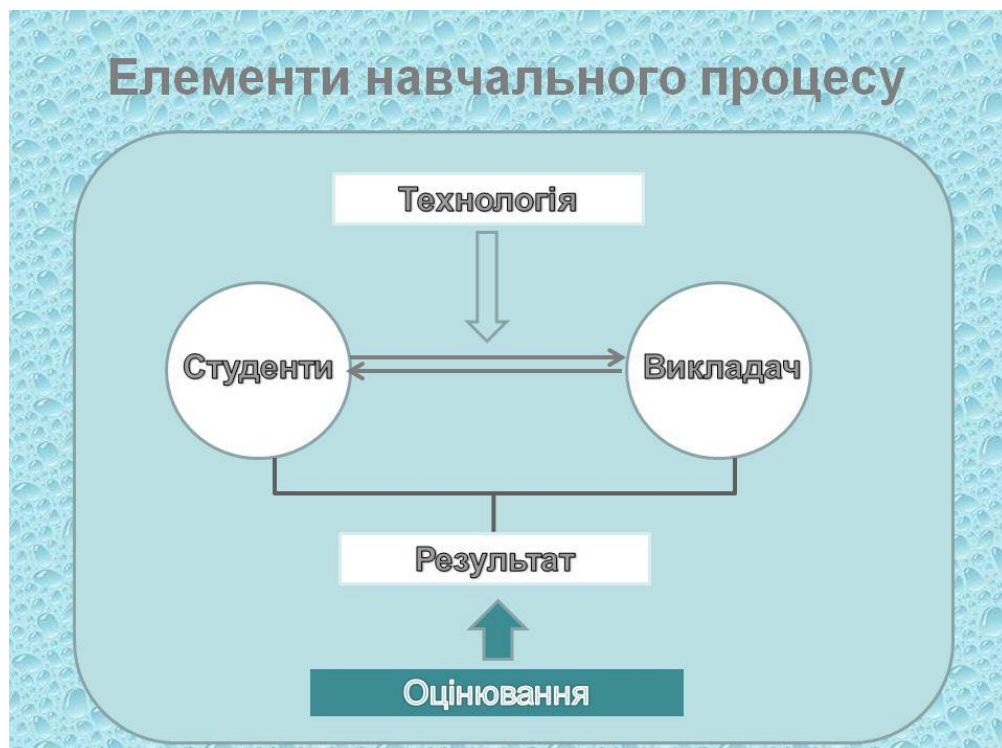
Оцінювання знань студентів як найслабша ланка навчального процесу і ключова проблема якості освіти

Проф. О.В.Атаман, Сумський державний університет

Шановні колеги, пані й панове!

Усім очевидно, що сьогодні якість підготовки у вищих навчальних закладах, себто результат навчання, державу і суспільство не влаштовує – про це, зокрема, свідчить новий Закон України "Про вищу освіту", у якому питання якості посідають центральне місце.

Проблема якості освіти напряду пов'язана з проблемою оцінювання знань і вмінь – процесу, що має бути мірилом одного з основних елементів навчального процесу – його результату. Не розв'язавши цю проблему, годі сподіватися на значні зрушення у підготовці майбутніх лікарів.

Основні проблемні питання оцінювання представлено на цьому слайді.

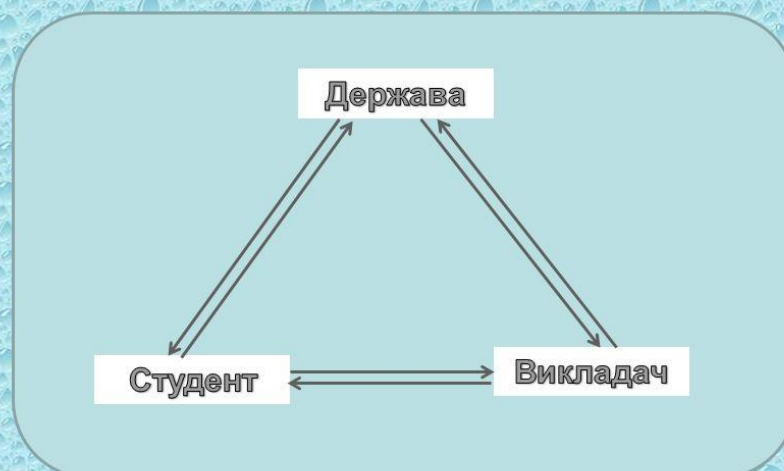
Не маючи змоги за браком часу проаналізувати всіх їх, я лише зупинюся на одному: **конфлікті інтересів в оцінюванні знань.**

Основні проблемні питання оцінювання

- ❖ Наскільки оцінка відображає якість підготовки фахівця
- ❖ Роль суб'єктивного фактора в оцінюванні
- ❖ Функції оцінки в навчальному процесі
- ❖ Критерії оцінки
- ❖ Хто, як і коли має здійснюватися оцінювання
- ❖ Конфлікт інтересів в оцінюванні
- ❖ Оцінювання як можлива корупційна складова навчального процесу

У вищій школі суб'єктами оцінювання є: (а) студент, (б) викладач і (в) держава. Між ними виникає конфлікт інтересів, який, на наше переконання, є ключовою проблемою вищої школи, і без розв'язання якого їй годі сподіватися на подолання багатьох інших проблем.

Конфлікт інтересів в оцінюванні знань

Конфлікт держава-студент.

Його основу складає різне бачення студентом (та його батьками) і державою (та суспільством) кінцевої мети навчання.

Держава на виході бачить спеціаліста, який у повній мірі відповідає критеріям нормативного документу під назвою "Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста" (ОКХ). Диплом про вищу освіту має лише засвідчувати відповідність володаря диплому цій ОКХ. Іншими словами, ОКХ первинна, диплом – вторинний. Держава вважає, що досягнути відповідної кваліфікації можна лише через знання і вміння, мірилом яких має виступати оцінка.

Студент та його батьки бачать кінцеву мету навчання в отриманні диплому, а які знання та вміння лежать в його основі – це вже справа другорядна. Студент знає, що для отримання диплому потрібні не стільки знання, скільки позитивні оцінки, а звідси і відповідне ставлення до них.

Сьогодні в конфлікті студент-держава беззаперечним переможцем є студент, а мета держави залишається недосяжною! Щоб переконатися в цьому слід хоча би ознайомитися зі статистикою результатів державних

іспитів. Чи багато випускників не отримують дипломів за відсутності знань та вмінь, через невідповідність критеріям ОКХ?

Чому ж перемагають студенти?

По-перше, чинна ОКХ є нереальною і нездійсненою, вона орієнтована на ідеальних студентів і викладачів та на ідеальну організацію та здійснення навчального процесу. А таких у нас не було й немає. А тому відповідність підготовки випускника ОКХ бажана, але не обов'язкова.

По-друге, державна атестація не є зовнішньої і незалежною, її здійснюють на місцях в університетах зацікавлені особи, які мають оцінювати результати своєї ж праці. Система така, що ніхто не хоче визнавати, що студент вчився 6 років даремно.

По-третє, студент з досвіду попередників знає, що пройти державну атестацію – це формальна справа, диплом він отримає, а тому боятися нічого і особливо напружуватися в навчанні не варто.

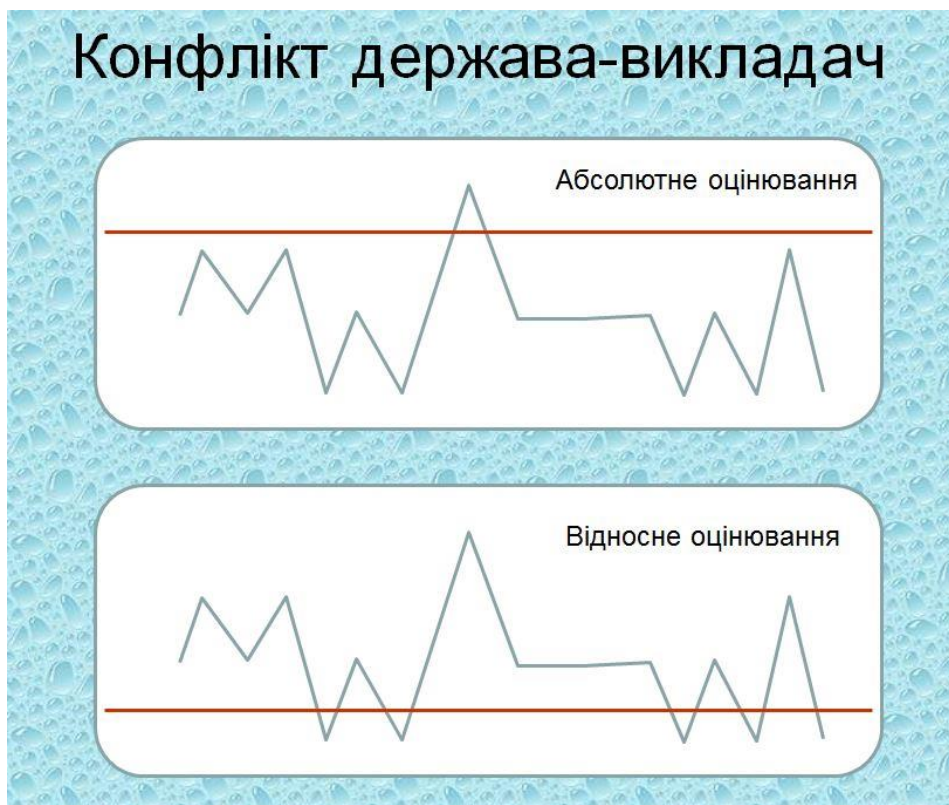
Конфлікт держава-викладач.

Оцінюючи рівень знань студента, викладач начебто виконує функцію, делеговану йому державою. Проте офіційно про таке делегування ніде не йдеться. Само собою здається, що викладач як свідомий громадянин має бути на боці інтересів держави і суспільства, а тому об'єктивне оцінювання – це його фаховий і громадянський обов'язок.

От з виконанням цього обов'язку у нас якраз і проблема.

По-перше, критерії об'єктивної оцінки знань у нас настільки високі, що, якщо керуватися ними, то слід масово відраховувати студентів. Це тому що, з одного боку, навчальні програми вимагають надмірно великий і глибокий рівень знань та вмінь, а з другого – через невисокий рівень загальної підготовки студентів, вони не в змозі опанувати навчальну програму. Розуміючи це, викладачі вимушені оцінювати не абсолютний рівень знань (чого вимагають держава і суспільство), а відносний (хтось знає більше, хтось знає менше, а тому різні оцінки). Це, до речі, виправдовується т. зв.

рейтинговою системою оцінювання, за якої незалежно від абсолютного рівня знань, усіх студентів розподіляють на категорії (А, В, С, D, Е, F).

По-друге, об'єктивне оцінювання знань має вести до великого відсіву студентів. Але відраховувати студентів, це все одно, що пиляти гілку, на якій сидиш. Не буду пояснювати відомі в цій аудиторії речі.

Держава на це закриває очі, бо велика кількість відрахованих студентів може створювати соціальну напругу, адже їх слід чимось займати, працевлаштовувати тощо. А це важко. Нехай як-небудь вчаться, хоч якась освіта у них буде, все ж таки від їхнього навчання менше проблем, ніж від їхньої незайнятості.

Конфлікт студент –викладач.

Є один лише правдивий шлях здобути об'єктивну оцінку – це праця, інколи нелегка, тяжка. І в цій роботі студент і викладач мають виступати союзниками, стосунки між ними мають будуватися на засадах співпраці. Викладач покликаний зробити і дати все, щоб студент міг належним чином опанувати його науку. Інтереси студента (навчитися) і викладача (навчити) у навчальному процесі мають збігатися і ніякого конфлікту їхніх інтересів не може бути.

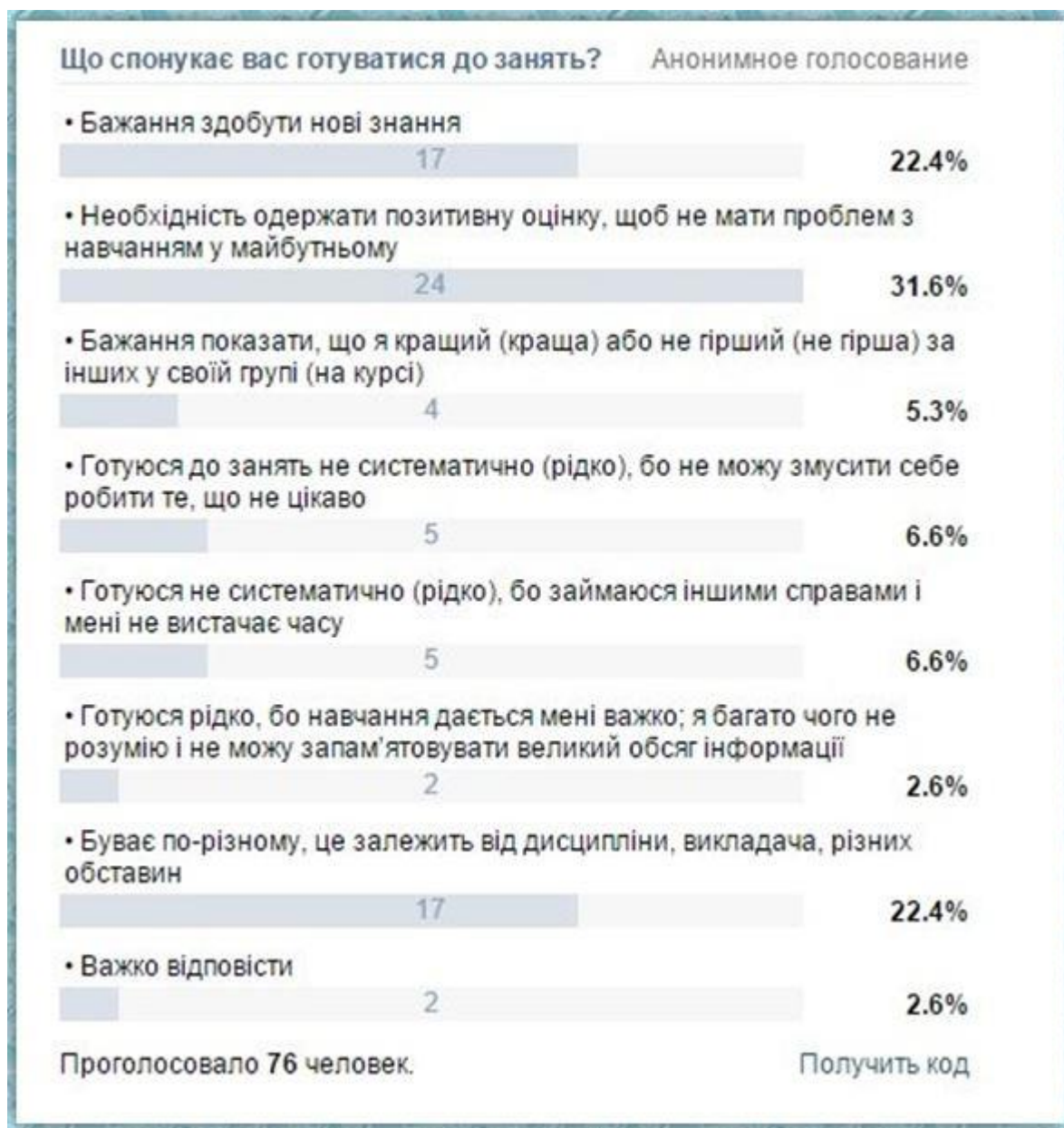
Що ж породжує конфлікт?

З боку студента, це хибна мотивація до навчання, коли здобування оцінки є самометою, а здобування знань виступає на другий план. Корені цього, мабуть, слід шукати в нашій середній школі. Однак, і вища школа від

неї не відстає. Введення рейтингових систем, т. зв. електронних журналів, необхідність обов'язкового виставляння кількох оцінок на кожному практичному занятті тощо абсолютизує оцінку в очах студентів, зміцнює їхнє уявлення про оцінку як основну мету навчання.

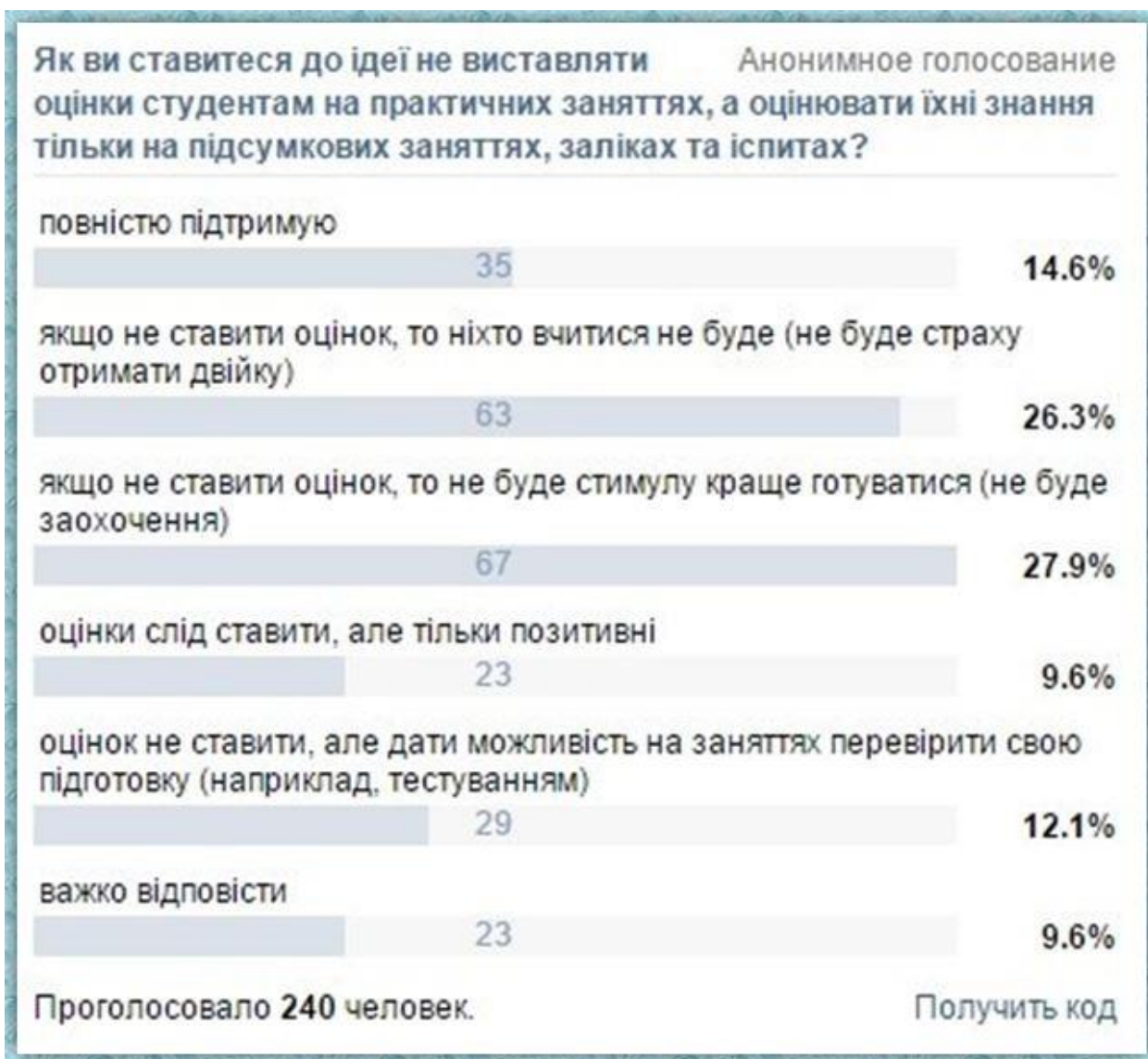
Ми провели анонімне опитування студентів з ряду питань, зокрема:

"Що спонукає вас готуватися до практичних занять?"

Тільки менше чверті студентів (22,4%) відповіли, що *"Бажання здобути нові знання"*. Решта ж студентів з різних причин готується задля отримання позитивної оцінки.

"Як ви ставитеся до ідеї не виставляти оцінок студентам на практичних заняттях, а оцінювати їхні знання тільки на підсумкових заняттях, заліках та іспитах?"

Лише 14,6% студентів підтримало таку ідею. Решта ж студентів без оцінок не можуть вчитися. Для одних вони відіграють роль батога, для других – пряника.

Результати показують, що без виставляння оцінок процес навчання втрачає свій сенс.

Оскільки в суспільстві об'єктивно діє "закон збереження енергії", то, якщо немає інших мотивацій – позитивних чи негативних, людина для

досягнення мети обирає шлях, який потребує від неї менше зусиль, менше часу, менше витрат тощо.

Якщо мета – одержати бажану оцінку, то альтернативою тяжкій праці з вивчення навчального матеріалу виступають способи менш енерговитратні, такі як скористатися при оцінюванні підручником чи посібником, списати у товариша, підготувати шпаргалку, дізнатися цифровий код правильних відповідей при тестуванні, а нині цей арсенал значно розширився, оскільки можна використовувати мобільні телефони, смартфони, планшети, інтернет тощо. У крайньому разі є надія на те, що оцінку можна купити.

Сумлінний викладач, знаючи про такі способи заробляння оцінок буде робити все, щоб їх унеможливити.

Ось тут і настає конфлікт інтересів, відносини між викладачем і студентом переходять з площини співпраці у площину боротьби. Хто кого переграє, пройде – не пройде, пронесе – не пронесе. Ця мало продуктивна боротьба стає домінуючим елементом навчального процесу, затьмарюючи його основну сутність і призначення.

З боку викладача конфлікт інтересів може виникати через надмірну його вимогливість, нездатність оцінити реальні можливості студента вивчити матеріал. На перший погляд, висока вимогливість – це добре з позицій держави і суспільству. Але беручи до уваги обговорювані вище високі критерії об'єктивного оцінювання, поставити "двійку" будь-якому студентові простіше простого.

З огляду на ставлення до оцінювання знань усіх викладачів можна умовно розділити на дві протилежні категорії:

(1) друзів студента. Це ті, що шукають, а що ж студент знає з того, що має знати. І якщо знаходять, то безмежно раді цьому і з задоволенням ставлять ту чи ту позитивну оцінку;

(2) недругів студента. Це ті, що шукають, а що студент не знає з того, що має знати. І якщо знаходять, то з полегшенням і з

відчуттям виконаного обов'язку перед державою і суспільством ставлять "двійку" або знижують позитивну оцінку, на яку міг претендувати студент своїми попередніми відповідями.

Тут мова не йде про категорію викладачів-злочинців, які навмисне створюють обставини, що спонукають студентів та їхніх батьків вступати з ними в т. зв. неформальні фінансово-матеріальні стосунки. Бо це вже проблема боротьби з хабарництвом.

Один з підходів до розв'язання конфлікту інтересів у процесі оцінювання нам вбачається в комплексному розв'язанні проблем змісту і форми навчального процесу, приведенні їх у відповідність одне одному і потребам держави та суспільства. Цьому якраз і має сприяти втілення в життя основних положень Закону України "Про вищу освіту".

